

Янка Купала, такім чынам, не апраўдвае Бога, аднак як бы дае яму шанц самому апраўдацца («*Паймі, пачуй, пацілі, вярні // Калі ты цар і неба і зямлі*»). У гэтай лагічнай імплікацыі (калі, то...) у згорнутай форме прыхаваны сэнс старазапаветных пакут і Іова, якому сам Бог, зышоўшы ў ягоня парогі, патлумачыў, што свет намнога больш бязглузды і Гасподнія шляхі больш ірацыянальныя, чым гэта здаецца чалавеку Іову, і патрабаваць таму ж чалавеку законнай справядлівасці і рацыянальнай зразумеласці Боскай волі — дарэмны высілак. Але якраз гэты вопыт Іова застаўся па-за далягладам творчасці Купалы. Яго прывабіла антропадыцэя з тэндэнцыяй не да шукання, а павучання.

Літаратура

1. Шаўчэнка, Т. Кабзар / Т. Шаўчэнка / пер. з украінскай мовы Я. Купалы і Я. Коласа, пад рэд. Р. Няхая. — Мінск: Маст. літ., 1952. — 616 с.
2. Чыквін, Я. Праблема адносін да Бога (Янка Купала, Алесь Гарун, Наталля Арсеннева, Максім Танк) / Я. Чыквін // Кантакты і дыялогі. Інфармацыйна-аналітычны і культуралагічны бюлетэнь. — № 7–8. — 2000. — С. 34–39; С. 25–27.
3. Купала, Я. Збор твораў: у 9 т. / Я. Купала. — Т. 7: Драматычныя паэмы і пьесы. — Мінск: Маст. літ., 2001. — С. 34–112.
4. Конан, У. Дантэ і Янка Купала: матывы раю і пекла / У. Конан // Наша вера. — 2 (16). — 2001. — С. 23–29.

Сяргей Самахвал (Мінск)

РЭЦЭПЦЫЯ ТВОРЧАСЦІ ЯНКІ КУПАЛЫ Ў БАЛГАРЫІ

З іменем Янкі Купалы ў найбольшай ступені звязана ўспрыманне ўсёй беларускай літаратуры. У чарговым трэцім сумесным зборніку да 110-гадовых юбілеяў з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа «Магутны трыпціх» («Могъцият триптих. Избрани стихове от белоруски поети Янка Купала, Якуб Колас, Максим Багданович») складальнік Найдзен Вылчаў адкрыта заявіў, што «ў сваіх вершах Я. Купала гучна ўдарыў у званы народнага сумлення, паказаў пакуты прыніжанага чалавека, раскажаў пра яго лёс, абудзіў яго, даў яму веру, акрыліў, у сваім вершы “Я не паэта” паказаў, што ён незвычайны паэт» [7, с. 8–9]. Менавіта яго творчая спадчына на сённяшні дзень найбольш шырока прадстаўлена і даследавана ў Балгарыі: перакладзена больш за 100 вершаў, толькі па яго творчасці абаронена адзіная кандыдацкая дысертацыя Р. Т. Станкевіч «Янка Купала і балгарская літаратура» (1984 г.) [9]. У зборніку «Званы сумлення. Балгарскія паэты пра Беларусь» («Камбаните на съвестта. Български поети за Беларусь»), які выйшаў у 2003 г. да 125-годдзя з дня Вызвалення Балгарыі ад турэцкага прыгнёту, Янку Купалу прысвечаны адразу тры вершы «Народны паэт» («Народен поет») (Іжа Сакалоў), «Лёс» («Съдба») (Роза Тодарава), «Трыпціх пра Янку Купалу» («Триптих за Янка Купала») (Петар Дзінчаў) [3].

Імя Янкі Купалы ў Балгарыі стала вядома з 20–30 гг. XX ст., калі пісьменнік атрымаў званне Народнага паэта Беларусі. Афіцыйным першым

перакладам на балгарскую мову купалаўскай творчасці лічыцца верш «Алеся», надрукаваны ў 7 нумары газеты «Росица» 1940 г. Пераклад быў зроблены з перакладу на рускую мову. Фактычна «па гарачых слядах»: у 1935 г. — год напісання верша. Пераклад на рускую мову быў здзейснены Сяргеем Гарадзецкім. Гэта асоба была не толькі перакладчыкам, але і блізкім сябрам, як Янкі Купалы, так і Якуба Коласа. Апошняга, магчыма, нават асабліва. Сяргей Мітрафанавіч Гарадзецкі сапраўды імкнуўся ў поўнай ступені перадаць «дух» і «каларыт» беларускай творчасці. У лісце да яго ад 15 ліпеня 1935 г. Янка Купала піша: «Дорогой Сергей Митрофанович! Я сердечно Тебе благодарен за перевод “Белоруссии...”. Несравненно лучше, чем у Светлова. Но хуже всего — жена говорит, что лучше оригинала. Это уже никуда не годится... Теперь в какую газету попали или попадут “Алеся” и “Дороги”? Я дал в “Рабочую Москву”» [6, с. 291]. Такім чынам, у газету «Росица», якая лічыцца першым балгарскім выданнем сацыялістычнай скіраванасці (выходзіла з 1886 г. пад рэдакцыяй Эўціма Дабева) верш «Алеся» ў перакладзе Младэна Ісаева, як можам меркаваць, трапіў з «Рабочай Масквы».

Пераклады ж вершаў з арыгіналу, у тым ліку вершы з «Жалейкі», «Гусляра», «Шляхам жыцця» сталі з’яўляцца значна пазней, у большай ступені дзякуючы такім перакладчыкам, як Найдзену Вылчаву і Людмілу Стаянаву. Так, з «Жалейкі» ў «Літаратурным фронце» 1962 г. з’явіліся ў перакладзе Н. Вылчава вершы «А хто там ідзе?» («Кой иде там?»), «Я не паэта» («Не съм поет») і нарэшце дэбютны верш «Мужык». Ужо на 1962 г. было зроблена шмат перакладаў вершаў Я. Купалы, улічваючы, што год быў юбілейны. Нягледзячы на тое, што ў Балгарскай энцыклапедыі, якую яшчэ называюць «энцыклапедыяй братоў Данчавых» (Ніколы і Івана), якая была выдадзена ў Сафіі ў 1936 г., дата нараджэння Я. Купалы пазначана няправільна, бо замест 1882 г. пастаўлены 1888 г. [1, с. 785], юбілеі беларускіх песняроў Я. Купалы і Я. Коласа святкаваліся належна: у час і плённа. Так, пачынаючы з 1962 г., да юбілеяў Я. Купалы і Я. Коласа сталі выдавацца асобныя зборнікі. Найбольш паказальнымі з’яўляюцца зборнікі выбраных вершаў пад рэдакцыяй Хрыста Радзеўскага, выдадзеныя ў 1962 г. у Сафіі. Пераклады вершаў Я. Купалы ў дадзеным зборніку былі размешчаны ў парадку напісання саміх вершаў. Сярод перакладчыкаў творчасці Я. Купалы можна вылучыць Найдзена Вылчава. Ім былі здзейснены пераклады вершаў «Мужык» («Мужик»), «А хто там ідзе?» («Кой иде там?»), «Вясна» («Пролет»), «Там» («Там»), «Зашумеў лес разгуканы» («Разшумяха се горите»).

Галоўнае, што вабіла балгарскага чытача ў купалаўскай паэзіі, — гэта тое, што «паэт пісаў свае па народнаму простыя і мудрыя песні пра тое, што сам бачыў і перажываў» [11, с. 8]. Разам з тым, не раз дзівіла і захапляла балгарскага чытача і тое, што, як зазначаў Георгі Вылчаў, «пра што б ні пісаў Я. Купала — пра няпраўду і пакуты народа, пра яго вольнае і шчаслівае жыццё, пра свяшчэнны гнеў абаронцы Радзімы і заваяваннях рэвалюцыі, — заўсёды яго песня “шчаслівая”...» [11, с. 36].

Істотным момантам з'яўляецца тое, што ўжо ў 1962 г. назапашана дастаткова вялікая колькасць перакладаў, над якімі рупіліся розныя перакладчыкі: Іван Давідкоў, Найдзен Вылчаў, Хрыста Бербераў, Андрэй Германаў, Любен Прангаў.

Над перакладамі не працавалі, а менавіта рупіліся, бо Янка Купала не проста беларускі паэт. Гэта нацыянальны і Народны паэт. У купалаўскай паэзіі і драматургіі лірычны герой і апавядач адзіна злітыя з героямі твораў. Практычна ўся ранняя паэзія Купалы напісана ад першай асобы. Гэта асаблівасць наклала адбітак і на пераклад, а з тым і на ўспрыняцце купалаўскай творчасці. Калі да прыкладу, узяць перакладзены Н. Вылчавым верш Я. Купалы «Вы кажаце...», то пры ўсіх вартасцях перакладу: дакладнай перадачы сэнсу, захаванні рытмікі і рыфмы, — пераклад атрымаўся не такі «шчыры» і «адкрыты», як арыгінал. Ён стаў больш «акадэмічны». І калі ў першай палове верша яшчэ не адчуваецца нейкага «місіянерства» лірычнага героя, то ў другой палове перакладу гэта набывае большую празрыстасць, чаго няма ў купалаўскім вершы. Купалаўскія радкі «Я ў долю народа свайго ўзіраюся, І толькі аб гэтым для вас тут пяю...» на балгарскай мове гучаць «... С копнежа на моя народ ще живея — за негов слуга съм дошъл на света» (бел. «Мараю майго народа буду жыць — бо быць слугою народа я прыйшоў на свет»).

Цяжасці ўзніклі і ў менш спрактыкаваных перакладчыкаў. Звернем увагу на пераклад верша «Песня мая» Івана Давідкова. Але перш чым, прааналізаваць дадзены пераклад, хочацца звярнуць увагу на адну акалічнасць: у Купалы шмат вершаў маюць назву з займеннікам «мой», «мая» («Маё цяпненне», «Мая думка», «Мая малітва» і інш.) на балгарскую мову першым перакладзена менавіта «Песня мая», што, магчыма, ускосна падкрэслівае яшчэ і тое, што Янка Купала не проста беларускі паэт, нацыянальны класік, а сапраўдны пясняр свайго народа. А калі толькі ўлічыць, што ў Купалы хіба не менш за чатыры вершы з назваю «Песня» і вялікая колькасць вершаў з такімі назвамі, як «Песня і казка», «Песня і сіла», «Песня жнеяў», «Песня званара», «Песня сонца», «Песня-байка», «Песня-казка», «Песняру-беларусу» і інш., то можна ўбачыць тут і прамую сувязь. Янка Купала заўжды імкнуўся падкрэсліць сваё жаданне не проста апавядаць пра свой народ, а апяваць яго. У гэтым быў сэнс не толькі яго творчасці, але і ўсяго яго жыцця. Злітаецца са сваёй Радзімай, прыродаю, народам відавочная ў творчасці Купалы, але губляецца ў перакладах. Тое, што ў купалаўскім вершы «Песня мая»: *«Пеці і з часам у добрую пору, Выклікаць водклік у сонным сяле...**Усю Беларусь** (вылучана намі. — С. С.) — неаб'ятну, як мора, Убачыць у ясным, як сонца, святле»* ў перакладзе І. Давідкова: *«...иска любимата **моя родина** Тя да съгледа в цветя и лъчи»* (бел. «хоча [мая песня] любімую маю радзіму бачыць у кветках і святле»). Беларусь для Купалы — гэта не толькі яго Радзіма, гэта Радзіма ўсяго беларускага народа. Класічныя купалаўскія радкі *«З **цэлым** народам гутарку весці, Сэрцаў мільёнаў паслухаць біцця...»* з верша «З кутка жаданняў» у І. Давідкова *«Пульс сэрца — милиони да чувам да разговарям със **моя** народ»* (бел. «пульс сэрцаў — мільёны хачу чуць, і размаўляць з маім народам»). Так ці

інакш, перакладзеныя вершы, якія ўвайшлі ў асобна выдадзены зборнік, былі першаю спробай дакранання да беларускага менталітэту.

Праз дваццаць гадоў пасля выхаду індывідуальнага зборніка, а менавіта да стагоддзяў з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа выходзяць ужо не паасобныя зборнікі пісьменнікаў, а сумесны зборнік выбраных твораў двух класікаў: «Я. Купала. Я. Колас. Выбраныя творы» [5]. Адметнасць гэтага зборніка ў тым, што ва ўступным артыкуле падаюцца ўжо не кароткія энцыклапедычныя звесткі пра аўтараў, а падрабязны аналіз жыцця і творчасці пісьменнікаў. Уступны артыкул напісаны ўжо не беларускім крытыкам (у прыватнасці, зборнік выбраных вершаў Я. Купалы 1962 г. змяшчаў уступны артыкул П. Броўкі, які называўся «Наш Купала» і быў перакладзены на балгарскую мову), а ўжо непасрэдна самім балгарскім чытачом і крытыкам Сімяонам Уладзіміравым. Яшчэ адной асаблівасцю гэтага зборніка з'яўляецца тое, што ён не толькі колькасна, але і вельмі якасна папоўніўся перакладамі купалаўскіх вершаў Я. Дзімавым («Прарок», «Мой шлях», «Крыўда», «Не праспі», «Дуб», «Вярба», «Лясное возера», «Восень», «Холадна», «Рака», «Першы снег», «Вечар» і інш.), а таксама паэм «Яна і я», «Адвечная песня».

Вялікае значэнне мае і змешчаная ў зборніку камедыя «Паўлінка» ў перакладзе С. Уладзімірава. Укладальнік «Анталогіі беларускай паэзіі» (2000) і «Анталогіі беларускай прозы» (2004) Р. Эўцімава ў сваёй кандыдацкай дысертацыі сцвярджае, што «ў творчасці беларускіх і балгарскіх пісьменнікаў паказаны духоўны рост героя-бунтара, смелага, з гонарам, усведамляючага свае вартасці і правы. Вобразы Сымона Зябліка, Якіма Сарокі і Паўлінкі, створаныя Купалам, падобныя з вобразамі Андрэйкі (з аднайменнага апавядання), Ліпы («Злачынства»), Пелінкі («Летні дзень») творчасці Эліна Пеліна» [2, с. 5].

Адразу пасля выхаду гэтага зборніка творчасць Я. Купалы была падрабязна прааналізавана прафесарам Сімяонам Русакіевым у навуковым артыкуле «Янка Купала — класік беларускай літаратуры», дзе ён зазначаў, што творчасць Я. Купалы — «цудоўная з'ява не толькі ў беларускай і савецкай, але і сусветнай паэзіі» [8, с. 105].

Нарэшце ў 2002 г., а гэта значыць праз наступныя 20 гадоў да 120-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа выходзіць зноў сумесны зборнік. На гэты раз ён аб'ядноўвае творчасць трох «непарыўных» класікаў — Я. Купалы, Я. Коласа і М. Багдановіча: «Могыщият триптих. Избрани стихове от белоруските поети. Янка Купала, Якуб Колас и Максим Багданович», складальнікам якога стаў Найдзен Вылчаў. Акрамя раней друкаваных вершаў і вядомых ужо перакладчыкаў, тут сустраліся і маладыя. Напрыклад, Зоя Васілева, якая пераклала і працягвае перакладаць вершы беларускіх паэтаў. На балгарскай мове, дзякуючы ёй, загучалі купалаўскія «Гэй, наперад!», «Млечны шлях», «Касцам» і інш.

Рэцэпцыя творчасці класіка ў выніку нагадвае зігзагападобную форму: ад агульнага (успрыняцця ўсёй на той час «маладой» беларускай літаратуры) да прыватнага (выданне асобнага зборніка вершаў паэта) і зноў да агульнага (разгляд творчасці аўтара ў сугуччы з творчасцю сучаснікаў). З кожным годам

увага, як да творчасці, так і да асобы Я. Купалы ўсё больш і больш павышаецца, незалежна ад таго, юбілейны год класіка ці звычайны. З'яўляюцца не толькі якасныя пераклады вершаў і паэм, але і аналіз гэтых перакладаў. Перакладзеныя вершы натхняюць многіх чытачоў да ўласных вершаў, да вершаў-прысвячэнняў, уплываюць на створаныя вобразы і настрой новых арыгінальных балгарскіх твораў.

Літаратура

1. Българска енциклопедия: в 2 т. / Съств.: Н. Г. Данчов, И. Г. Данчов. Фототипно издание на Ст. Атанасов. — Велико-Търново: Елпис, 1993. — Т. 1: А–К. — С. 711, 785.
2. Евтимова, Р. К. Белорусско-болгарские литературные связи (Опыт типологического сравнения) / Автореферат диссертации на соискание ст. канд. филолог. наук. — Минск, 1976. — 19 с.
3. Камбаните на съвестта. Български поети за Беларус. / Съст. Стефан Поптонеv. — София: Илинда-Евтимов, 2003. — С. 43; 83–85.
4. Купала, Я. Избрани стихотворения. / Я. Купала. — София: Народна култура, 1962. — 130 с.
5. Купала, Я., Колас, Я. Избрани творби. / Янка Купала, Якуб Колас. — София: Народна култура. — 1982. — 592 с.
6. Купала, Я. Поўны збор твораў: у 9 т. / Янка Купала. — Минск: Маст. літаратура, 2003 г. — Т. 9, кн. 2: Дапаўненні да папярэдніх тамоў; Летапіс жыцця і творчасці; Дадатак. — 414 с.
7. Могъщият триптих: Избрани стихове от беларуски поети Янка Купала, Якуб Колас и Максим Богданович / Съст.: Н. Вълчев. — София: Илинда-Евтимов, 2002. — 296 с.
8. Русакиев, С. Класик на белоруската литература / С. Русакиев // Език и литература, — 1982. — № 6. — С. 110–119.
9. Станкевич, Р. Т. Янка Купала и болгарская литература: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03, 10.01.04 / Р. Т. Станкевич. — Минск, 1983. — 229 с.
10. Станкевич, Р. Т. Янка Купала, Якуб Колас и Максим Богданович в Болгарии. Генезис и специфика рецепции / Р. Т. Станкевич. — Минск: Веды, 2005. — 296 с.
11. Станкевич, Р. Т. «Светата тройца на беларуската литература» и българската ѝ рецепция / Р. Т. Станкевич. — Електронно издателство LiterNet, 2010.

Любовь Турбина (Москва)

МАКСИМ БОГДАНОВИЧ О ПОЭТИКЕ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО

Давно замечено кем-то, что в новые времена древние сказания о героях заменили рассказы о жизни национальных поэтах. У каждого народа есть особенно любимые поэты, погибшие юными. Уже по тому, что они успели написать, можно судить о масштабах дарования, близкого к понятию подлинной гениальности. Максим Богданович занимает именно такое место в пантеоне белорусских поэтов.

Моложе двух титанов — Якуба Колоса и Янки Купалы — ровно на десять лет, он скончался от скоротечной чахотки в мае 1917 г., не дожив нескольких месяцев до Октябрьской революции, и потому всё им написанное, уместившееся в одном томе, не делится, как у Я. Купалы, на «до» и «после» революционные периоды.